

Синявіна Юлія Анатоліївна

вчитель-дефектолог

КЗ «Запорізька спеціальна загальноосвітня

школа-інтернат «Джерело» Запорізької обласної ради

ПРОБЛЕМА ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ЯК АСПЕКТ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТИ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ

У статті проаналізовано специфіку індивідуалізації навчання як аспекту реалізації інклюзивної освіти. Окреслено мету реалізації індивідуалізації навчання, визначено у цьому процесі роль педагога за концепцією Нової української школи. Представлено різні погляди дослідників щодо вивчення проблеми індивідуалізації навчання у сучасному освітньому просторі. Акцентовано увагу на змістовому наповненні індивідуалізації навчання в інклюзивному освітньому середовищі.

Ключові слова: індивідуалізація, навчання, інклюзія, учні з особливими освітніми потребами, освіта.

Sinyavina Julia Anatoliyivna

special education teacher

KZ «Zaporizhzhya special boarding school «Source»

Zaporozhye regional council

THE PROBLEM OF INDIVIDUALIZATION OF EDUCATION AS AN ASPECT OF THE IMPLEMENTATION OF INCLUSIVE EDUCATION

The article analyzes the specifics of individualization of education as an aspect of the implementation of inclusive education. The purpose of realization of individualization of training is outlined, the role of the teacher according to the concept of the New Ukrainian school is defined in this process. Different views of researchers on the study of the problem of individualization of learning in the modern educational space are presented. Emphasis is placed on the content of individualization of learning in an inclusive educational environment.

Keywords: individualization, learning, inclusion, students with special educational needs, education.

Постановка проблеми: За концепцією Нової української школи педагог є носієм гуманістичних цінностей та ідеалів, які зможуть підготувати кожного учня до активної участі у громадському житті. Сучасний фахівець має володіти соціально-особистісними, загально-науковими, інструментальними та професійно компетентнісними знаннями, які гарантують справжнє, а не формальне включення учнів з особливими освітніми потребами в освітній процес, оптимальне освоєння ними програми і що принципово важливе, забезпечувати у такий спосіб вирішення як корекційно-педагогічних, так і соціально-реабілітаційних завдань [5].

Нові підходи визначають інноваційні вимоги до роботи адміністрації та колективу освітнього закладу, до рівня сфери управління, організації всієї

системи його внутрішніх і зовнішніх відносин. Адміністрації та педагогам делегуються ширші повноваження, але при цьому зростає рівень їхньої відповідальності. На управлінський апарат інклюзивної освіти покладається обов'язок забезпечити відповідність освітнього середовища та технологій потребам соціального розвитку кожної дитини з особливими освітніми потребами. А це означає – індивідуалізувати навчання, наблизити його до досвіду дітей, стимулювати взаєморозуміння і соціальну взаємодію учнів з особливими освітніми потребами.

Актуальність: У становленні та розвитку інклюзивної освіти питання диференціації та індивідуалізації навчання учнів з особливими освітніми потребами набувають особливої актуальності. Так у зарубіжних дослідженнях представлені різні підходи вивчення цієї проблеми. Зокрема, розглядається залежність ефективності інклюзивного навчання від того, наскільки в освітньому процесі враховуються індивідуальні освітні потреби дитини; якою мірою здійснюється адаптація та модифікація стандартної навчальної програми, ретельне і систематичне структурування визначених навчальних завдань. Дослідники у диференційованому викладанні вбачають використання методик, які орієнтуються на сильні сторони учня, його інтереси, уміння, навички, рівень підготовленості та можливості їх формування в умовах інклюзивного навчального середовища.

Перед педагогами постає питання адаптації навчального процесу таким чином, щоб усі діти мали змогу набути знання, вміння і навички відповідно до стандартизованого курикулуму. На думку закордонних дослідників, визначені складові курикулуму, які підлягають диференціюванню доповнюються ще й підходами до організації різних форм роботи; формування навичок поведінки. Таким чином, диференціація в інклюзивному середовищі поширюється на всі складові стандартизованого курикулуму (навчально-дидактичного забезпечення); охоплює визначення конкретних освітніх завдань, адаптацію/модифікацію стандартної навчальної програми, з наступним її втіленням в індивідуальній навчальній програмі учня з особливими освітніми потребами [1].

Усталені підходи до диференціації освітнього середовища в умовах інклюзивного освітнього простору доцільно втілювати у вітчизняну практику навчання дітей з особливими освітніми потребами, проектуючи їх на особливості організації змісту, методів, методик навчання загальноосвітнього навчального закладу.

Дослідженню проблеми залучення дітей з особливими освітніми потребами до навчання в інклюзивному середовищі, можливостей супроводу таких дітей, їх реабілітації та соціалізації присвячені праці В. Авілова, В. Бондаря, О. Євтухової, В. Зарецького, І. Іванової, Н. Козлова, А. Колупаєвої, І. Купрієвої, В. Ляшенко, Ю. Найди, О. Савченко, О. Столяренко, Н. Судакової, О. Таранченко, Є. Чайковського та ін.

Мета статті – проаналізувати особливості індивідуалізації навчання як аспекту реалізації інклюзивної освіти.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку освітнього процесу проблема індивідуалізації навчально-виховного процесу цікавить багатьох учених і практиків. Проте кожен з дослідників трактує її по-своєму. Індивідуальність – це сукупність якостей, особливостей, що притаманні окремому індивіду, це специфічне, неповторне, особливе в індивіді. У «Новому тлумачному словнику української мови» дане поняття визначають так: «Індивідуальність – сукупність психічних властивостей, характерних рис і досвіду кожної особистості, що відрізняють її від інших індивідів; людина як носій індивідуальних властивостей, певних характерних ознак і рис; особистість» [1].

Активно досліджуватися проблема індивідуалізації почалася у другій половині ХХ століття. Індивідуалізація процесу навчання як спосіб підвищення пізнавальної активності і самостійності учнів, досліджується з точки зору організації фронтальної, групової та індивідуальної роботи учнів, індивідуального стилю діяльності.

У цей період проводять свої ґрунтовні дослідження з проблеми індивідуалізації і диференціації навчання А. Бударний, Є. Рабунський, А. Кірсанов і інші. У 70-80 роках ХХ століття досить активно досліджує питання індивідуалізації і диференціації навчання прибалтійський науковець І. Унт. Представлені дослідження створили основу для реалізації проблеми індивідуалізації навчального процесу на практиці.

Індивідуалізацію процесу навчання вченими визначено як організацію такої системи взаємодії між учасниками навчального процесу, за якої якомога повніше враховують і використовують індивідуальні можливості кожного, визначають перспективи інтелектуального розвитку й гармонійного вдосконалення особистісної структури, шукають засобів, що компенсували б наявність порушень і сприяли формуванню індивідуальної особистості. Реалізація індивідуалізованого навчання обов'язково базується на

індивідуальному підході. Це педагогічний принцип, який обумовлюється індивідуальними особливостями учнів у навчанні та вихованні [3, с. 101–105].

У педагогічному словнику поняття «індивідуалізація навчання» визначається як організація навчального процесу, коли вибір засобів, заходів, темпу навчання враховує індивідуальні відмінності навчання [1]. Обов'язковою передумовою індивідуалізації навчання є вивчення особливостей школярів, які стосуються: функціонування нервової системи і мозку, стану здоров'я, потреб, інтересів, здібностей і можливостей; загально навчальних та предметних знань і вмінь, здатності до навчання та ін.

Поняття «індивідуалізація навчання» не має єдиного визначення. Його трактування науковцями залежить від того, яку мету і засоби навчання мають на увазі дослідники. Отже, під поняттям «індивідуалізація навчання» слід розуміти організацію навчально-виховного процесу, при якому вибір способів подачі інформації, прийомів роботи на уроці, темпу навчальної діяльності враховує індивідуальні особливості учнів, рівень розвитку їх навчальних здібностей.

Принцип індивідуального підходу до учнів дає змогу в умовах колективної навчальної роботи кожному учневі йти до володіння навчальним матеріалом своїм шляхом. Реалізуючи цей принцип потрібно враховувати рівень інтелектуального розвитку дітей, їх знань і вмінь, пізнавальної та практичної самостійності, інтересів, вольового розвитку, працездатності. Щоб врахувати специфіку розвитку учнів, учитель повинен уважно вивчити кожну дитину з особливими освітніми потребами, знати їх індивідуальні інтереси та схильності, з'ясувати актуальний рівень розвитку.

Індивідуалізація на уроці дає змогу враховувати темпи роботи кожного учня, його підготовленість, створює можливості для диференціації завдань, контролю і оцінювання результатів, забезпечуючи відносну самостійність, але потребує значних затрат часу і зусиль учителя [2].

Аналіз відповідної літератури показує, що більш точний зміст цього поняття в кожному конкретному випадку залежить від того, які цілі та засоби маються на увазі, коли говорять про індивідуалізацію. Різноманітні варіанти використання цих понять можна зустріти у зарубіжній літературі. У США поняттям «індивідуалізація» охоплює любі форми та методи врахування індивідуальних особливостей дітей. Індивідуалізоване навчання іноді розглядається як стратегія навчання.

На думку Л. Прядко, це проявляється в наступних варіантах: 1) від мінімальних модифікацій в груповому навчанні до повністю незалежного навчання; 2) варіювання темпу навчання, цілей, методів навчання, навчального матеріалу, необхідного рівня успішності; 3) використання індивідуалізованого навчання по всім навчальним предметам, за частинами предметів, в окремих частинах навчального матеріалу [5].

Індивідуалізація процесу навчання тісно переплетена з індивідуальним підходом. Вважаємо за необхідне обґрунтувати поняття «індивідуальний підхід». Індивідуальний підхід це: 1) принцип педагогіки відповідно якому в процесі навчально-виховної роботи із групою дітей вчитель взаємодіє з окремими дітьми по індивідуальній моделі, враховує їх особисті якості; 2) орієнтація на індивідуальні особливості дитини під час спілкування з нею; 3) облік індивідуальних особливостей в процесі навчання; 4) створення психолого-педагогічних умов не тільки для розвитку всіх учнів, но й для розвитку кожної дитини по окремоті [4].

Виходячи із викладення вище, конкретизуємо поняття «індивідуалізація навчання»: 1) організація навчального процесу, при якому вибір способів, прийомів, темпу навчання обумовлюється індивідуальними особливостями учнів; 2) різні навчально-методичні, психолого-педагогічні та організаційно-управлінські заходи, забезпечуючи індивідуальний підхід.

Звідси випливає необхідність у відповідних засобах навчання при індивідуалізованому навчанні. Для того, щоб навчання насправді сприяло розвитку дитини з особливими освітніми потребами й мало розвиваючий ефект, має дотримуватися одна універсальна умова – суб'єкт повинен бути включений в активні види діяльності та спілкування. Ефективність навчання залежить не тільки від характеру існуючих завдань, але, перш за все, і від якості активності учня як суб'єкта [6].

Зважаючи на існуючі індивідуальні відмінності в учнів виникає питання, як організувати навчальну роботу так, щоб вона активізувала кожного окремого учня. Вирішення цього питання і є одним з основних завдань індивідуалізації навчальної роботи. Індивідуалізація навчання є обліком індивідуальних особливостей учнів у навчальній роботі.

У зв'язку з цим постає питання: «Які ж це індивідуальні особливості особистості учня, обумовлюють індивідуалізацію процесу навчання?». Такими можуть бути різні фізичні і психічні якості і стани особистості: особливості всіх

пізнавальних процесів і пам'яті, властивості нервової системи, риси характеру і волі, мотивація, здібності, обдарованість. Крім того, на навчальну діяльність учня впливають різні соціальні чинники (статус учня в класному колективі, домашні і різні інші зовнішні впливи) [7].

У зв'язку з цим виникає суперечність: між необхідністю враховувати різноманітність індивідуальних особливостей особистості, між можливостями реалізації цієї необхідності в масовій школі вельми обмежені. Усе викладене вище підкреслює важливість застосування індивідуалізації процесу навчання.

Визначимо особливості організації індивідуалізації навчання виходячи із таких чинників: рівень інтелектуального розвитку учня; швидкість засвоєння навчального матеріалу та можливість працювати самостійно (чим нижче темп просування, тим більше учні потребують допомоги); навчальні вміння (виявляються в самостійній роботі учнів з навчальним матеріалом: у ході сприйняття і обробки нового матеріалу, під час виділення з нього істотного, його структуруванні і зв'язуванні нового матеріалу з раніше пройденим, у ході узагальнення навчального матеріалу, повторенні і його застосуванні).

Специфічна навчальна мета в аспекті індивідуалізації, на думку І. Унта, полягає у можливості вдосконалити знання, вміння і навички учнів, сприяти реалізації навчальних програм підвищенням рівня знань, умінь і навичок кожного учня окремо. Таким чином зменшити його абсолютне і відносне відставання (під останнім розуміється вчення нижче своїх можливостей), поглиблювати і розширювати знання учнів, виходячи з їх інтересів і спеціальних здібностей. Розвиваюча мета індивідуалізації має сприяти формуванню і розвитку логічного мислення або його елементів (залежно від потенційних можливостей дитини), креативності і умінь навчальної праці спираючись на зону найближчого розвитку учня [7].

Висновки. Отже, індивідуалізація процесу навчання передбачає навчання за індивідуальними навчальними програмами, змістом, формами, засобами, індивідуальним темпом, формами контролю і оцінювання тощо. Вона включає: всебічне вивчення особливостей учнів з особливими освітніми потребами: їхніх потреб, інтересів, здібностей і можливостей; наявність корекційного компоненту навчання, фахівців, програм; добре налагоджену і розвинену матеріально-технічну базу.

Індивідуалізація навчання володіє додатковими можливостями – викликати в учнів позитивні емоції, а саме впливати на їх навчальну мотивацію

і ставлення до навчальної роботи, поліпшувати навчальну мотивацію і розвивати пізнавальні інтереси.

Перспектива дослідження. У дослідженні реалізації можливостей індивідуалізації навчання Запорізької спеціальної загальноосвітньої школи-інтернат «Джерело» Запорізької обласної ради.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гончаренко С. У Український педагогічний словник. К. : Либідь, 1997. 366 с.
2. Кирсанов А. А. Психологические основы индивидуализации учебной деятельности школьников. Казань, 1980. 142 с.
3. Коберник Г. І. Індивідуалізація навчання молодших школярів в умовах розв'язування адаптованих навчальних завдань. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2013. № 46. С. 101–105.
4. Назарова Н. Интегрированное (инклюзивное) образование: генезис и проблемы внедрения. *Социальная педагогика*. 2010. № 1. С. 77–87.
5. Прядко Л.О. Особливості індивідуалізації навчання в інклюзивному навчальному закладі. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)* : збірник наукових праць / за ред. В. М. Синьова, О. В. Гаврилова. Кам'янець-Подільський : ПП Медобори-2006, 2017. Т.2. 310 с. С.144–152.
6. Сак Т. Технологія портфоліо в інклюзивному класі. *Дефектологія*. 2009. № 4. С. 25–29.
7. Унт И. Э. К проблеме индивидуализации учебного процесса. *Сов. педагогика*. 1971. № 11. С. 40–44.

Таран Євгенія Олександрівна

студентка 2 курсу спеціальності 016 Спеціальна освіта
(Олігофренопедагогіка. Логопедія)
Сумського державного педагогічного
університету імена А.С. Макаренка
Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент
О. В. Колишкін

ВИКОРИСТАННЯ АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗІ ЗНИЖЕНИМ СЛУХОМ

У статті описано використання та вплив арт-терапевтичних технологій на процес розвитку соціальної активності молодших школярів зі зниженим слухом. Нові умови стратегії реформування спеціальної освіти в Україні передбачають кардинальну переоцінку багатьох аспектів проблеми формування особистості, її підготовки до життя в багатомірному суспільстві. Арт-терапія у педагогічній інтерпретації розуміється як турбота про емоційне самопочуття і психологічне здоров'я засобами художньої (візуальної) творчості. За висновком автора, використання арт-терапевтичних